

Over de zichtbare en onzichtbare inzet van kinderen

Kijken met andere ogen

Als leerkracht let je vaak op het zichtbare gedrag en kijk je niet naar onderliggende onzichtbare aspecten. Hiermee doe je het kind onbewust tekort. Dit artikel beschrijft een praktijksituatie waarin de leerkracht samen met de intern begeleider en het kind op zoek gaat naar deze onzichtbare aspecten, om daarna de onderwijsbehoeften beter te kunnen benoemen.

Marianne Soeters is werkzaam als onderwijsspecialist bij NTO-Effekt, Maasdijk

Andra Koolhof is werkzaam als onderwijsspecialist bij NTO-Effekt en bij een aantal andere educatieve organisaties

Human Touch Photography

Marieke is leerkracht van groep 5. Het team van haar school gebruikt het groepsoverzicht van NTO-Effekt om alle gegevens van de kinderen te ordenen (Pameijer, Van Beukering en De Lange, 2009). In dit artikel vind je op pagina 43 een voorbeeld van zo'n overzicht.

Eén van Mariekes leerlingen is Lotte (9 jaar). Marieke vindt Lotte erg slordig bij taalwerk. Dat heeft ze ook in haar groepsoverzicht geschreven bij Lotte in de kolom 'belemmerende factoren'. Vervolgens heeft ze als doel bij taal voor Lotte geformuleerd: 'netter werken'. Marieke weet alleen eigenlijk niet zo goed hoe ze dit kan bewerkstelligen bij Lotte. Ze heeft haar al veel extra laten oefenen in het netter werken. Tot nu toe heeft dat niet geholpen. Ze beseft dat ze nog niet weet wat Lotte nodig heeft om dit doel te bereiken en bespreekt dit tijdens de groepsbespreking met IB'er Bob.

Bob gebruikt de eerste twee stappen van de cyclus Handelingsgericht werken (waarnemen en begrijpen) twee keer. Hij laat zijn collega's zo op zoek gaan naar de inzet van kinderen, waardoor ze hun leerlingen 'anders' gaan waarnemen en beter gaan begrijpen:

- **Stap 1: waarnemen.** Zet de uitspraak 'slordig' om in waarneembaar gedrag. Daarnaast gaat hij op zoek naar de opvattingen van Marieke over het woord 'slordig'.
- **Stap 2: begrijpen.** Samen met Marieke zal Bob enkele hypothesen opstellen die het waarneembare gedrag kunnen verklaren. Daarna gaan ze op zoek naar de inzet van Lotte.
- **Stap 3: opnieuw waarnemen.** De hypothesen worden getoetst door observaties en een gesprek met Lotte.
- **Stap 4: opnieuw begrijpen.** Voor Lotte moeten nieuwe doelen opgesteld worden. Wat zijn haar onderwijsbehoeften? Met andere woorden: wat heeft zij nodig om de doelen te bereiken?

Op zoek naar inzet

Inzet wordt vaak gezien als iets actiefs en zichtbaars: meedoen, willen leren, enthousiast zijn. Als we uitgaan vanuit het systeemtheoretische principe ('je kunt niet niets doen'), kun je 'je ook niet niet inzetten' (Watzlawick, 1991).

Wat mensen ook doen,

Door met de leerling in gesprek te gaan, spoor je de inzet op en kun je deze benoemen

hun gedrag is altijd een uitdrukking van een vorm van inzet. Inzet wordt niet altijd gezien door anderen en soms is het zelfs onzichtbaar voor diegene zelf. Het gevolg is dat je het gevoel hebt dat je niet gezien wordt, je geen invloed hebt of er niet toe doet. Of dat je het gevoel hebt dat het niet goed is wat je doet. Voor leerkrachten is het van groot belang om de inzet van kinderen op te sporen en te benoemen. Het zien van de inzet van kinderen is de sleutel om het kind met andere ogen waar te nemen en te begrijpen.

Stap 1: waarnemen

Bob en Marieke gaan in gesprek over het werk van Lotte. Bob stelt Marieke enkele vragen om 'slordig zijn' te vertalen naar waarneembaar gedrag.

B: Hoe ziet het werk eruit?

M: Vlekken, niet goed leesbaar, kreukels in de blaadjes.

B: Bij welke vakken zie je dit?

M: Bij taal.

B: Wanneer is ze niet 'slordig'?

M: Bij rekenen.

B: Wat maakt dat je Lotte 'slordig' vindt?

M: Ik vind een net en regelmatig handschrift belangrijk voor de verdere schoolcarrière.

Hier let ik ook bij andere kinderen veel op.

B: Wat zie je Lotte doen tijdens het taalwerk?

Op deze laatste vraag heeft Marieke geen antwoord. Ze beseft dat ze Lotte verder moet observeren én een gesprek met haar moet voeren.

Stap 2: begrijpen

Samen met Bob bespreekt Marieke hoe het komt dat zij het werk van Lotte slordig vindt. Ze komen tot vier hypothesen op het gebied van concentratie, motoriek, motivatie en tempo.

Concentratie

Lotte vindt het moeilijk zich te concentreren, is snel afgeleid, streept woorden door en schrijft het opnieuw. Daar wordt het voor haar waarschijnlijk niet leuker van.

Inzet: ondanks dat Lotte snel afgeleid is, begint ze toch telkens opnieuw.

Marieke heeft niet gezien dat Lotte ondanks de afleiding steeds opnieuw begint.

Motoriek

Lotte vindt het moeilijk om haar pen goed vast te houden, schrijft niet goed op de regels en gebruikt verschillende letters door elkaar (schuin en recht).

Inzet: hoewel Lotte moeite heeft met haar fijne motoriek doet ze het toch met zo'n pen, en dan ook nog op die lijntjes.

Vincent van den Hoogen

Als leerkracht let je vaak op het zichtbare gedrag van de leerling en kijk je niet naar onderliggende onzichtbare aspecten

Marieke heeft niet gezien dat Lotte, ondanks haar moeite met schrijven, het toch maar mooi doet!

Motivatie

Lotte houdt niet van de manier waarop ze taalwerk moet doen van de juf. Ze doet het toch en wil snel klaar zijn, want dan kan ze daarna gaan rekenen, wat ze veel leuker vindt.

Inzet: ondanks dat Lotte taalwerk niet leuk vindt, doet ze het toch en ze doet het snel, want dan kan ze daarna lekker rekenen.

Marieke heeft niet gezien dat Lotte ondanks haar motivatieprobleem toch haar taalwerk maakt.

Tempo

Lotte werkt langzaam, maar wil toch aan het tempo van de juf voldoen. Ze denkt dat het snel af moet zijn.

Inzet: hoewel Lotte zelf een langzamer tempo heeft, past ze zich aan aan de wens van de juf: dat het snel af moet zijn.

Marieke heeft niet gezien dat Lotte ondanks haar wat langzamere tempo toch in een sneller tempo haar werk af wil hebben.

Marieke beseft door de vragen van Bob over inzet dat ze wél het effect ziet, maar niet de inzet van Lotte. Ze realiseert zich ook dat ze het werk van Lotte nauwkeuriger moet bekijken. Vanaf het moment dat ze 'slordig' heeft opgeschreven, heeft ze niet verder gekeken naar het werk en de manier van werken van Lotte. Ze is meteen gaan handelen: ze heeft Lotte veel extra laten oefenen in 'netjes zijn'.

Stap 3 en 4: opnieuw waarnemen en begrijpen

Bob en Marieke sluiten hun gesprek af met het maken van een aantal afspraken. Marieke gaat een gesprek met Lotte voeren met haar taalschrift erbij. Bob helpt Marieke met het bedenken van de startvragen:

- Wat vind je van taal?
- Wat vind je van je werk?
- Hoe werk je?
- Wat gebeurt er allemaal in je hoofd als je met taal bezig bent?
- Als we je taalschrift met je rekenschrift vergelijken, wat zien we dan?
- Hoe komt dat?
- Hoe kan ik (Marieke) jou helpen?

Ook gaat Marieke indien nodig Lotte observeren in haar werkaanpak bij taal.

In gesprek met Lotte

Tijdens het gesprek komt Marieke erachter dat Lotte taalwerk niet leuk vindt. Het is eigenlijk te gemakkelijk. Ze snapt niet waarom ze zo veel moet invullen, want ze kan de woorden toch zonder spelfouten schrijven? Ze vindt het saai. Maar ze doet het, omdat de juf het vraagt en omdat alle kinderen het doen. Marieke beseft dat hypothese 3 passend is. Ze benoemt Lottes inzet: 'Je vindt het niet leuk, maar je maakt het werk wel altijd af, dat is klasse!' Lotte begint te lachen. Ze hoort meestal van de juf dat ze slordig is met taal. Marieke vraagt welk vak ze wel leuk vindt. Lotte zegt dat ze rekenen erg leuk vindt: ze mag meer nadenken en er is minder schrijfwerk nodig. Vervolgens pakt Marieke een taal- en een rekenschrift erbij en gaan ze het werk vergelijken. Samen zien ze dat het rekenschrift er leesbaarder uitziet. Als ze goed kijken naar het taalwerk zien ze dat alles er wel staat, maar dat het moeilijk te lezen is. Het blijkt dat Lotte het soms zélf niet meer kan teruglezen, daar moet ze wel een beetje om gniffelen. Marieke gaat met Lotte op zoek naar het antwoord op de vraag: Hoe kunnen we ervoor

Schooljaar:	Fase 1: Waarnemen/signaleren		Fase 2: Begrijpen/analyseren					
Periode: Groep: Leerkracht(en):	Toetsen Methodegebonden en LVS	Gegevens uit observaties en gesprekken Met collega's, leerlingen en hun ouders. Informatie over het leerproces (wat kan het kind wel/niet), concentratie, motivatie, taakaanpak, reactie van kind op aanpakken, sociale vaardigheden e.d.	Onderwijsbehoeften: De handreiking: Hoe sluit ik aan bij dit kind? Hoe leert dit kind het beste? Wat heeft dit kind in het algemeen nodig om zich te kunnen ontwikkelen? Wat zorgt ervoor dat het kind erbij hoort en zich gewaardeerd voelt? Wat heeft het kind nodig gezien zijn leerstijl, zelfbeeld of eigen 'aardigheden' Extra onderwijsbehoeften: alleen invullen bij die leerlingen die extra/andere begeleiding nodig hebben op dat gebied als een aanpassing op het basisaanbod in de groep (zie de groepsdoelen en het reguliere groepsaanbod) Welke doelen bepaal je voor en met dit kind? Wat heeft dit kind nodig om deze doelen te kunnen bereiken? Gebruik de hulpzinnen: instructie, opdrachten, activiteiten, werkvormen, materialen, taken, leeromgeving, feedback, groepsgenoten, leerkracht, ouders)					
Namen van leerlingen	Toetsscores, analyses en conclusies	Positief en stimulerend Welke aspecten zou je willen benutten?	Moeilijk en belemmerend Wat is problematisch?	Hoe leert deze leerling het beste? (handreiking)	Lezen	Taal	Rekenen	Werkhouding Leren leren Sociaal-emotioneel
1. Lotte		<u>15 januari</u> Kan goed rekenen/lezen/taal Kan goed samenwerken Geïnteresseerd in de zaakvakken Zelfstandig <u>2 februari</u> Ondanks het feit dat ze taalwerk niet leuk vindt, doet ze het toch en is het op tijd af.	Slordig bij taalwerk Schrijfwerk bij taal is niet goed leesbaar.	Succeservaringen opdoen Laat haar haar inzet zien en laat haar meedenken en waar mogelijk eigen keuzes maken over eigen werk.		Doel: netter werken Nodig: extra schrijf oefeningen Doel: Taalwerk weer leuk vinden Nodig: Minder schrijven door meer op de computer te werken. Bij schrijfwerk zelf laten kiezen welke oefeningen ze zinvol vindt.		

zorgen dat je taalwerk leuker vindt? Ze komen tot de volgende mogelijkheden bij taal:

- meer op de computer werken;
- samen met een ander kind in één werkschrift om de beurt schrijven, wel samen antwoorden bedenken;
- minder verplicht taalwerk;
- moeilijker werk;
- Lotte zelf een keuze laten maken over wat wel en niet zinvol is voor haar om op te schrijven.

Lotte kiest voor mogelijkheid 1 en 5. Op de computer werken kan goed in de klas van Marieke. De laatste optie is voor Marieke nieuw en ze wil wel met Lotte regelmatig evalueren hoe het gaat. Lotte vindt dat prima

Hoe het afloopt

Bob en Marieke spreken elkaar een week later. Het denken van Marieke is veranderd. Ze ziet de inzet van Lotte: dat ze ondanks haar geringe motivatie voor schrijfwerk, toch haar werk afmaakt. Ook begrijpt ze waardoor het werk niet goed leesbaar is. Ze heeft een positievere blik op Lotte gekregen, namelijk dat de 'slordigheid' van Lotte niet intentioneel is, niet expres,

maar meer een lage motivatie voor schrijfwerk is. Marieke beseft tevens dat haar focus op netjes werken ervoor zorgt dat ze de inzet van kinderen niet altijd ziet.

Haar oorspronkelijke doel voor Lotte (netter werken met taal) is veranderd in 'taalwerk weer leuk vinden'. En Lotte zelf heeft de volgende onderwijsbehoeften: 'Juf, laat mij minder schrijven bij taal door op de computer te werken en laat mij zelf kiezen waar ik van leer.'

Ook Bob heeft ervan geleerd. Hij realiseert zich dat hij twee thema's weer onder de aandacht van het team wil brengen: het effect van je opvattingen op je blik op kinderen en het belang van het opmerken van de inzet van kinderen. ●

LITERA TUUR!

- Pameijer, N; Beukering, T. van, Lange, S. de (2009). *Handelingsgericht werken: een handreiking voor het schoolteam*. Leuven: Acco.
- Watzlawick, P. (1991). *De pragmatische aspecten van de menselijke communicatie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Diverse artikelen en materiaal van de Interactie Academie te Antwerpen: www.interactie-academie.be
- www.nto-effekt.nl